

שני סודות עולם

איך גיליתי את משורר הילדים דריז

כבר מהקריאה הראשונה הבנתי שהספר הזה שונה מכל ספר ילדים שקראתי עד אז. אפילו שמות הגיבורים היו שונים. היה ילד ששמו איינק־ביינק ("אייניקל" ביידיש זה נכד). הייתה ילדה שקראו לה פריידה. וחשוב מכול: היה שם הומור, הומור צבעוני, צלול ובגובה עיניים, העיניים של ילדה בת שבע, ילדה יהודייה, מוזרה קצת, שרוצה להבין מדוע היא שונה מהאחרים, מאלה שאינם יהודים. אובסיי (שיקע) דריז היה היהודי הגלוי הראשון שלי.

אני בת שבע ויש לי שני סודות עולם. הראשון – אין לי אבא, השני – אני יהודייה. את הראשון אני מעזה לגלות לשתי בנות מהכיתה, שהחשבתי לחברות אמת, ואני מצטערת על כך. את השני, לעומת זאת, אני מקפידה שלא לגלות לא לבני גילי, וודאי שלא למבוגרים זרים, שכלפיהם אני נוהגת בחשדנות מנומסת. את השני אני חושפת לראשונה, במילים מתנשפות ומקוטעות, באוזנה החמה והאדומה של נדיה, ילדה בת שמונה שהכרתי בחוג לתולדות האמנות במוזיאון ההרמיטאז', חוג שכדי להתקבל אליו נדרשנו ללמוד תולדות אמנות בבית במשך שנה־שנתיים ואז לעבור מבחני קבלה קשים. לסוד הראשון נדיה מגיבה בחיבוק מנחם, אך לשמע הסוד השני היא פורצת בצחוק. "איזו טיפשונת את. ממה את מפחדת? גם אני יהודייה!" היא מצהירה בגאווה גמורה. "עכשיו תגידי גם את בקול. תגידי: אני יהודייה!" עוברי אורח מביטים בתימהון בשתי ילדות ג'ינג'יות, אחת נמוכה וצנומה, השנייה גבוהה מחברתה בחצי ראש ומגושמת מעט, המתנהלות לאטן מהכניסה הראשית של המוזיאון לכיוון גדת נהר הֶנְבֶּה ומפספסות בקול על מה שנהוג להסתיר. כאשר אני חוזרת הביתה, אני שואלת את אימא שוב מה זה אומר שאנחנו יהודים, פרט לכך שיש לי שם משפחה שאין לו סיומת רוסית מקובלת בנקבה, ופרט לעובדה שזה מה שרשום בעמודת ה"לאום" מול השם שלי ביומן המורה של המחנכת. לאימא כואב הראש והיא מתחמקת כהרגלה. "זה אומר שאנחנו שונים". סבתא, שגם היא בבית, שומעת אותי ומוסיפה מצדה, "שוב נִדְבָקְתָּ כמו עלה של בית־מרחץ לישבן. למה־למה. ככה! חוץ מזה, יש לנו גם שפה משלנו, יהודית". אימא שמחה

לתגבורת בלתי צפויה. "בדיוק, יש גם שפה של יהודים, כמו אנגלית או צרפתית. כשסבתא שלך הייתה ילדה, היא למדה בבית ספר יהודי, ושם כל המקצועות נלמדו ביהודית", ולפני שאני מספיקה לשאול למה גם אימא וגם אני – היהודיות – לא דוברות את השפה שלנו, היא נכנסת לחדר שלה לנוח וסוגרת את הדלת. סבתא יוצאת למשמרת לילה, ולי נוספת עוד שאלה בלתי-פתורה למאגר סודות העולם.

באותה שנה, 1983, הופתעתי לקבל בדואר חבילה הממוענת אליי. בחבילה היו ארוזים תצלום וספר. על התצלום, בשחור-לבן, הופיע דיוקנו המזוקן של אבי הנעדר, שנראה מסביר דבר-מה לבחור עלום, צעיר וממושקף. מצדו האחורי של התצלום שורבטו בדיו כחול שורות קצובות.

שלום, ריטה.

מה שלומך?

שלומי טוב. אני מביים הצגות ומלמד סטודנטים, כפי שאת יכולה לראות בתצלום.

אני מאחל לך, אמנם באיחור, מזל טוב ליום הולדתך.

אבא.

את התצלום החבאתי בלי להראות לאיש, יחד עם הדמעות בגרון, וניגשתי לספר. איור צבעוני ועליו קרץ לעברי מעל כריכתו הקשה: נער במכנסי ליצן מפוספסים, מחויך ואדום-לחיים, רוקד לצדה של עז מסולסלת קרניים, העומדת על שתיים. העז לבושה חולצה לבנה, תפוחת שרוולים, וחצאית פרחונית ארוכה. סביבם, מעל שולי הכריכה, שוחים דגים, מרחפות ציפורים, צב מציץ מתוך שריונו ואווז בתלבושת מלח מותח צוואר ארוך. מפאת קסמו של האיור לא שמתי לב לא לשם הספר ולא לשם המחבר, אך כאשר פתחתיו, ראיתי שכתוב בעמוד הפנימי הראשון: "'שירי הקט' מאת אובסי דריז, שירים, תרגום מיהודית". כפות ידי התחילו מזיעות מהתרגשות, וסימני האצבעות הכתימו את העמוד הפנימי הראשון. יהודית! לראשונה בחיי אני עומדת לקרוא ספר (הייתי תולעת ספרים מכובדת) שתורגם מיהודית! כך, בגיל שבע, קיבלתי מתנת יום הולדת מאוחרת, ומהבודדת שקיבלתי מאבי, שאגדה בתוכה את שני סודות העולם שלי. והאדם שבזכותו הצלחתי להבין קצת יותר "מה זה יהודי" נשא שם משונה-מצחיק: אובסי דריז.

אובסי אובסייבין דריז (ביהודית שמו שיקע, כינוי חיבה של יהושע) נולד ב-19 במאי 1908 באוקראינה, בעיירה הקטנה קראסנויה, לא רחוק מהעיר ויניצה. הוא היה יתום מאב. אביו נסע לחפש את מזלו ואת פרנסתו באמריקה כמעט מיד אחרי החתונה ונפטר באופן פתאומי בדרך, עוד בטרם נולד שיקע הבן. כעבור זמן מה נישאה אמו בשנית וילדותו של שיקע עברה עליו בבית סבו בכפר. סבו היה פחה, אומן מוערך בקרב עמיתיו, כך ששיקע הכיר מילדות את שגרת חייהם של בעלי המלאכה. אחרי לימודים בחדר ואחר כך בבית ספר יסודי יהודי-סובייטי הוא התקבל לבית ספר לאמנויות בקייב, ובמקביל עבד בתור פועל בבית החרושת "ארסנל". באותו זמן הוא התחיל לכתוב שירה ולמד במוסד הגבוה לאמנויות בקייב. חלומו היה להיות פסל. את שיריו הוא כתב בידיד, שפה שלמד בבית סבו.

ב־1930 התפרסם קובץ שיריו הראשון, "ליכטיקע וואָר" ("הווייה זפה") וב־1934 ראה אור קובץ שירים נוסף, "שטאַלענער קויעכ" ("כוח פלדה"), היידיש בכתב סובייטי. שני הספרים זכו לביקורות אוהדות. באותה שנה הוא התגייס למשמר הגבול. אחר כך באה המלחמה הגדולה, ושיקע היה חייל לכל אורכה. הוא השתחרר ב־1947. אחר כך הפכה שירתו אסורה לפרסום. אחרי שנרצח מיכאלס* פוזר הוועד היהודי האנטי־פשיסטי**, חבריו נאסרו, הוגלו והוצאו להורג, והספרות בשפה האסורה ירדה למחתרת. דריז פנה למלאכת כפיים, היה צָבֵע, עבד בגבס, סיתת בשיש. חבריו מאותה תקופה מספרים על אדם שנהג לא פעם להפריז בשתייה, הסתובב חבוש קסקט קרוע ולבש בגדים ססגוניים ומוכתמים בצבע, שכמו עוצבו בידי צייר אוונגרדיסט. הוא סבל ממחסור ומעוני. בתקופה הזאת, תקופת הסיתות, הכיר דריז את הנריך ספגיר, משורר מוסקבאי צעיר. ספגיר היה צעיר מדריז בשני עשורים ובא מרקע שונה לחלוטין, אך השניים הפכו חברי נפש ותמכו איש ברעהו בזמנים טובים וטובים פחות. שיתוף הפעולה הספרותי ביניהם היה המשך טבעי של ידידותם. ספגיר הוא שתרגם את רוב שיריו של דריז לרוסית. שיר הילדים המפורסם ביותר של דריז בתרגומו של ספגיר נקרא "הכרכרה הירוקה". השיר הולחן בשנות השבעים על ידי הבארד (המקבילה הרוסית לסינגר־סונגרייטר) אלכסדר סוחנוב, ומאוחר יותר עובד לסרט אנימציה נהדר. ההלחנה המצוינת הפכה את השיר לשיר־ערש אהוב, שמרבית ילדי ברית המועצות ילידי שנות השבעים והשמונים הכירו בעל פה, בלי לדעת שהוא נכתב במקור ביידיש על ידי משורר בעל שם משונה ומצחיק.

הַכְרָכָה הִירָקָה

נָמִים עֲכָפָרִים, נָמִים קְפוּדִים,
נָמִים עֲגוּרִים, נָמִים יְלָדִים.

כָּלֵם יִשְׁנִים עַד בּוֹא שֶׁמֶשׁ סְמוּקָה.
אָךְ הַכְרָכָה הִירָקָה

לֹא נָמָה, דּוֹהֶרֶת גְּבוּהַ מַעַל
בְּתוֹךְ דּוּמִיָּה מְכֻסֶּסֶת מַטֵּל.

* שלמה מיכאלוביץ' מיכאלס (קרי: "מיכואלס"; ביידיש: מיכאַעלס) היה שם הבמה של שלמה וופסי (דווינסקי, לטביה, 1890 – מינסק, בלארוס 1948), שחקן יידיש דגול, מנהיג תרבותי של יהודי ברית המועצות, ואחד מקרבנותיו הידועים ביותר של הטרור הסטליניסטי. נרצח בידי הסובייטים בתאונת דרכים מבויתמת בינואר 1948.

** ארגון יהודי סובייטי שהוקם בזמן מלחמת העולם השנייה על מנת לסייע לברית המועצות במלחמה נגד גרמניה הנאצית. ליזמת הקמת הוועד חברו יהודים בכירים במשטר הסובייטי, וכן אנשי רוח יהודים. ב־12 באוגוסט 1952 הוצאו 13 מחברי הוועד להורג בפקודתו של סטאלין, במה שנודע כ"ליל המשוררים הרצוחים".

לֹה שֹׁשֶׁת סוֹסִים לוֹהֲבִים רְתוּמִים,
לְרֹאשָׁם כּוֹבְעִים יִרְקִים-אֲדָמִים.

שׁוֹעֲטִים הַשָּׁשָׁה מַעַל אֲרָצוֹת,
וְעַל הַמוֹשְׁכוֹת עוֹרֵב שְׁחַר-נוֹצוֹת.

הַכֶּרְכֶּרֶה לֹא תִסָּטֶה מְנַתִּיב,
כִּי בְתוֹכָהּ נוֹסֵעַ אֲבִיב.

אֲבִיב מְמַהֵר לְפָקֵד חֵיטִים
שֶׁבִיַּעַר עֵבֶת קִסְמִים מְלֻקָּטִים.

הַחֵיטִים, אֲנָשִׁים יִרְקִים,
נוֹטְלִים חוּטֵי עֵשֶׂב עֲבִים וְדָקִים.

נוֹטְלִים מִחֵטִים מֵאֵת אֲשׁוּחִים,
רִקְמָה – מֵאֵת עֲרוּגוֹת שֶׁל פְּרָחִים.

הַחֵיטִים, עַל פִּי הַמְּנַהֵג,
תּוֹפְרִים לְאֲבִיב תִּלְבָּשֶׁת לַחֵג.

תִּישְׁנוּ עֲכָבְרִים, תִּישְׁנוּ קְפוּדִים,
תִּישְׁנוּ עֲגוּרִים, תִּישְׁנוּ יְלָדִים.

כִּי הַתִּלְבָּשֶׁת הִירְקָה
עוֹד לֹא נִתְפָּרָה, עוֹד לֹא נֶאֱרָגָה.

בְּשַׁעַת לְפָנוֹת בֶּקָר – דְּמָמָה וּטְלָלִים –
יֵאִיר אֶתְכֶם קוֹל שֶׁל פְּרָסוֹת-גִּלְגָּלִים.

הִצִּיצוּ הַחוּצָה, עַת שֶׁמֶשׁ תִּזְהִיב,
וּתְגַלּוּ שֶׁהִגִּיעַ אֲבִיב.

דריז ניצל בדרך נס מגורלם של רוב הכותבים היידיים בברית המועצות באותה תקופה, גורל של מאסר, הגליה, מחנות עבודה ואף הוצאה להורג. היה זה מפני שבמשך שנים, עד 1960, הוא לא פרסם דבר. שהרי ב־1947, בדיוק כשהגיע למוסקבה אחרי ארבע-עשרה שנות שירות צבאי, היה עד לחיסולה של הספרות היהודית בידי סטאלין: הוא הסיק את מסקנותיו ופרש להיות צבע. אף-על-פי-כן, מיד אחרי מות סטאלין היה דריז מועמד

לסילוק מאגודת הסופרים. האולם כבר התכנס להצבעה, אך ברגע האחרון הופיע אלכסנדר פדייב* ופרש על דריז את חסותו. בימים ההם סילוק משורות אגודת הסופרים היה שווה ערך להמתה ספרותית. בזכות התערבותו של פדייב שרד דריז כמשורר ועם הזמן הפך לקלסיקון של השירה היידית בברית המועצות. שירי הילדים שלו תורגמו לשלל השפות של הרפובליקות הסובייטיות וזכו ללחנים רבים, מחזותיו הוצגו בתיאטראות ועובדו לסרטים מצוירים, ויצירותיו נכללו באנתולוגיות מובחרות של ספרות ילדים.

בחוגים אמנותיים רחבים בברית המועצות, חוגים שבהם איש לא גילה עניין כלשהו בספרות היהודית, הפך דריז לסמל הספרות היידית. כאשר נשאל מדוע אינו כותב ברוסית הוא נהג להשיב: "אילו לא כתבתי את שיריי בידיש – ב'מאמע לשון' – הייתי חדל להיות אני עצמי". באוזני חבריו הוא נהג לקרוא את שיריו תחילה בידיש, ומיד אחר כך – ברוסית, לעתים בתרגומם של אחרים, ולעתים בתרגום משל עצמו. מאזינו סיפרו שדריז לא הקריא אלא שר. זה היה מעין דקלום מוזיקלי, אך טבעי לגמרי, ללא שמץ מלאכותיות, שבמהלכו נהג לעצור כדי להבהיר מטפורה או סיטואציה זו או אחרת. קריאתו הותירה רושם עצום על מאזינים. דריז היה אדם לא גבוה, בעל שער שיבה צפוף, גבות שחורות כפחם, פה קפוף, אף נשרי, עיניים עמוקות, טובות ומעט עצובות, ומצח רחב. הוא לא הרבה לדבר על חייו האישיים. גם אחרי ששתה ונפשו הפשירה הוא לא דיבר הרבה, אלא בעיקר הקשיב לבן שיחו.

דיוקן עצמי

תְּחִלָּה אֶצִּיר בְּהֶסֶס
עגול פָּחוּס.
צִירָתִי בִּיצָה,
תְּגִידוֹ. וּבִכֵּן,
טְעוֹת נְפוּצָה
בִּידִיכֶם.
אֲתֶכֶם זֶה אוֹלִי מִפְּלִיא,
אֲךָ זֶהוּ הָרֹאשׁ שְׁלִי.

לְרֹאשׁ אֶצְמִיד אֲזֻנִּים,
זֶה קֵל לְכָל הַדַּעוֹת,
כִּי הֵן אֶצְלִי עֵדִין
יְחִסִּית קִטְנוֹת.
אֲמָנָם הֵיוּ סְבוֹת
לְתַפֵּס וּלְמַשֵּׁךְ בְּאֲזֵנִי,
אֲךָ אִישׁ לֹא עָשָׂה זֹאת
לְמַעַנִי.

* אלכסנדר פדייב (1901-1956), סופר סובייטי, יושב ראש אגודת הסופרים בשנים 1939-1956.

אחרת, תארו כמה גדולות
היו אזני האמללות!

עתה, חברי,

בנהוג,

אציר עינים,

זוג.

שני עגולים אשרטט בקפידה,

בתוך כל עגול – נקדה.

הן מביטות בפליאה על כל

העולם הירק, הכחל.

בילדותי דודים ודודות,

עת הקריאו לי ספורי אגדות,

נרדמו, את הסופים לא גלו,

ועיני – מסקרנות – התעגלו.

וכאן זה לא סימן שאלה.

כך אני מציר את אפי, ביד קלה.

קצה האף

מכופף,

כי פעם היה לי הרגל מטפש

לעקם את האף על כל מה שהגש.

– לא רוצה דיסה!

– לא רוצה ביצה!

לא רוצה מרק עוף!

וככה בלי סוף.

סרבתי אפלו לשוקו וגלידה,

לכן אפי צמח קצת הצדה.

מתחת לאף

אציר קו וקו נוסף.

זה הפה, בשפתים מעט פעורות.

ראו, איזו כלמה –

נשארו לי בפה שנים ספורות.

בכה אשמה

משחת שנים בעקר,

היא המצאה מדי מאחר.

על אף שמהקבט העבדתי,

היא המצאה מזמן ממש.
למען האמת, בילדותי
לא צחצחתי אתה כנדרש.

עתה נעבר לצנאר.
אצלי הוא מזכיר את זה של און בר,
ארה, מתוח ודק,
קנואק-קנואק.
אגלה לכם סוד, נא לא להפיץ!
מעבר לאפק אני נוהג להציץ.
תמיד מתעניין אני
מה יש בצדו השני.

ועתה אציר קשקושים בלי סבה,
כי ראשי משפע תלתלים ושיבה.

זקן וכסוף-שער אני.
וזה
כל דיוקני.

התהילה נפלה בחלקו של דריו במאוחר, בעשור השישי לחייו. ספריו הודפסו במאות אלפי עותקים ובמהדורות רבות, הוא הוזמן להרצות בכל פורום אפשרי, והיה מלא רעיונות חדשים. אך הוא מת ב-1971 בן שישים ושתיים בלבד.

כבר מהקריאה הראשונה ב"שירי הקט" הבנתי שהוא שונה מכל ספר ילדים שקראתי עד אז. אפילו שמות הגיבורים היו שונים. היה ילד ששמו איינק-ביינק ("איינקל" ביידיש זה נכד). הייתה ילדה שקראו לה פריידה. היה מחזור שירים שלם על חכמי חלם, מין כפר מאגדות שבו מתגוררים אנשים משונים ומצחיקים, שאוהבים לדון באריכות על כל דבר ועניין, ולהגיע למסקנות בלתי מתקבלות על הדעת, ולהם שמות כמו פרוים וחיים-בער ורב נוחם (הכול נכתב כמובן ברוסית ובאותיות קיריליות), שמות שלא פגשתי עד אז בשום ספר אחר. וחשוב מכול: היה שם הומור, הומור צבעוני, צלול ובגובה עיניים, העיניים של ילדה בת שבע, ילדה יהודייה, מוזהר קצת, שרוצה להבין מדוע היא שונה מהאחרים, מאלה שאינם יהודים.

ההומור בספר הזכיר לי את הבדיחות שהיה מספר אחיה של סבתא בכינוסים המשפחתיים, את הסיסמה הסודית שנהג להפריח כאשר השיקו המבוגרים גביעי בדולח ובהם יין נתזים סובייטי, ולי מזגו לימונדת פטל: "לחיים!" סוף סוף נחשף בפניי שמץ מן היהודיות בדרך חדשה, לא עוד על דרך השלילה, כמו המשפטים ששמעתי בבית, "אנחנו שונים" או "הפשיסטים שנאו יהודים" או כרזות התעמולה על קירות בית הספר שבו למדתי, "ציונות – הפשיזם של היום", כרזות שגרמו לי להתכווץ באימה. השירים

של דריז הראו לי אז, בילדותי הסובייטית, ילדות של השתקות, סודות ושאלות בלא מענה, של יהודיות הבלתי־מדוברת יש שמות, פנים, סיפורים, אגדות, יש ניגון שירי ייחודי, השונה מהניגון השירי הרוסי, האנגלי או הגרמני. אובסיי דריז היה היהודי הגלוי הראשון שלי.

בספרים שקראתי עד גיל שבע לא פגשתי יהודים, סופרים או דמויות, טובים או רעים. מחוץ לספרים, המילה "יהודי" הייתה בהחלט קיימת, בפי זרים – כמילה שמסמנת זרות במקרה הטוב, או כמילת גנאי במקרה הרע. לעומת זאת, כאשר היא נאמרה על ידי סבתא או אימא הייתה בה גאווה, אך גאווה בלתי־מוסברת, ואני בתור ילדה הייתי זקוקה להסבר ולנימוק. קראתי אגדות עם רוסיות, קראתי אגדות עם גרמניות, קראתי על רובינזון קרוזו ועל רובין הוד האנגלים, על בילבי בת־גרב השוודית, אבל מעולם לא קראתי על דמות יהודית במובהק שנכתבה על ידי סופר יהודי במובהק. ולא יהודי שמסתתר מאחורי אחוות־לאומים סובייטית כוזבת, אלא יהודי הכותב את שיריו ביהודית, וזה מצוין שחור על גבי לבן בעמוד הפנימי הראשון בספר. מעכשיו כששאלו אותי: "טוב, אז את יהודייה. מה זה אומר בעצם?" הייתי יכולה לענות: "זה אומר שיש עם יהודי, ויש לו שפה יהודית, ויש משורר ששמו אובסיי דריז, שכותב בשפה הזו שירים לילדים", וכהוכחה מוחצת הייתי מדקלמת ברגש, כפי שאימא לימדה, שיר או שניים מתוך הספר. דקלום בעל פה וברגש של שירה הוא אחד הנימוקים המשכנעים ביותר שיש, אחרי זה לאיש לא יהיה ספק שיש דבר כזה "יהודי", ושזה דבר טוב.

ככל שקראתי בבגרותי על דריז נוכחתי לדעת שהיו בעצם שני דריזים. לראשון קראו שיקע דריז. הוא כתב ופרסם שירה למבוגרים בידיש, בשפה שעד היום איני יודעת אותה, שפה שמתה בשבילי יחד עם סבתא הניה. קראתי מעט משיריו אלה, ורק בגיל מבוגר. שירים נפלאים, קשים, אוונגרדיים, מלאי אבסורד, דמע וייסורים, על באבי יאר, על המלחמה, והשיר הנפלא ביותר: "יום סגול" (או "חלום") לזכרו של מיכאלס. שיקע דריז נעלם כמעט ללא זכר ומעטים היום מכירים את שיריו. לדריז השני, לעומת זאת, קראו אובסיי (המרה רוסית מקובלת לשם העברי יהושע). הוא משורר ילדים אהוב, שאני ובני דורי, ילידי ברית המועצות, זוכרים בעל פה רבים משיריו עד היום. אמנם השירים האלה נכתבו במקור ביהודית, אך מכיוון שהתיווך הרוסי הוא זה שאפשר לי לקרוא אותם מלכתחילה, לא באמת נתתי את דעתי על כך. בתקופת תהילתו נהוג היה לקשר את שיריו של דריז לפולקלור יהודי־גלותי (ואגב, בזכות הקישור הזה יצירתו לא נרדפה, כי בשנות השבעים עודדו השלטונות הסובייטיים את העיסוק בפולקלור הלאומי של עמי ברית המועצות). אלא שדריז הוא הכול חוץ ממשורר פולקלוריסטי: ברוב יצירותיו הוא אוונגרדיסט מובהק, שנהג לשחק באורכי השורות והרבה לפנות לשירה בלתי־מחורזת או לחרוזים בלתי־סדורים. היסוד הווקאלי שבשירה – הקריאה בקול רם – הייתה יסוד עקרוני ביותר בפואטיקה שלו. רבים רואים בו ממשיך דרכם של סופרי אבסורד וסאטיריקנים אוונגרדיסטים כדניאל חארמס ואלכסנדר וודנסקי. בדומה להם, גם דריז אהב להתבונן על האבסורד שבקיום ולהעביר אותו לילדים כמות שהוא, ללא כל ניסיון "לסדר" או ליישב את העדר ההיגיון שבעולם ולהפוך אותו מתוך כך לסטרילי.

נַחַת

שָׁמַשׁ מִתְרַחֶחֶת? – נַחַת!
גָּשָׁם עַל פְּדֻחַת? – נַחַת!
אֵיזוֹ נַחַת כֶּךָ לְשִׁמְחַ נֶכַח נִפְלְאוֹת עוֹלָם,
נֶכַח גָּשָׁם,
נֶכַח שֶׁלֶג,
שִׁדָּה חֲטָה, חֲרָשָׁה וּפְלָג,
וְרָקִיעַ מְלוֹא הַתְּכֵלֶת
הַנֶּשֶׂא מֵעַל כָּלָם.

הסוד האחרון התגלה לי בזכות המסה הזאת. כאשר ניגשתי לכתוב אותה שלפתי את הספר הישן, הנוטה להחליק מתוך כריכתו הקשה, מהמדף המיוחד שעליו כמה עשרות ספרי ילדים משם. הספר היה מאובק ומלא קורי עכביש קטנים. ניגבתי אותו היטב ודפדפתי לעמוד הפנימי הראשון, ושם ראיתי לראשונה את ההקדשה האישית שנכתבה בו. על הדף הריק, ממש מול הדף שעליו נכתב "אובסיי דריז", 'שירי הקט', תרגום מיהודית", ריצדו מול עיניי שורות קצובות בדיו כחול:

בהצלחה ובנחת
למישה קוגן –
מהנריך ספגיר
27.4.83

וחתימה מסולסלת, בלתי קריאה.

*

את ארבעת השירים הכלולים במסה תרגמתי לעברית מהתרגום הרוסי שנעשה בידי הנריך ספגיר. חיפושיי אחר תרגומים עבריים לשיריו של דריז העלו אֶזְכוּר לשירו "באבי יאר" אצל מרית בן ישראל (בלוג "עיר-האוויר", פוסט "שירי ערש ליום השואה"). השיר מובא בגרסה חלקית בלי אזכור שם המתרגם. שירים אחדים שלו תורגמו לעברית והופיעו בגיליון נ"ו של "משיב הרוח", באסופה דו-לשונית של שירי יידיש. שני שירי ילדים של שיקע דריז כלולים בספר "אף על פיל", אסופה של שירי יידיש לילדים בתרגומו של בני מר. שני שירים מתורגמים לעברית התפרסמו גם באנתולוגיה "שירי ערש ליענקל'ה" בתרגום אוריאל אופק ובעריכת בנימין כץ וברכה קופשטיין. אך לא מצאתי כל אזכור בעברית לשירי הילדים של אובסיי דריז, משורר ילדים סובייטי אהוב ונפלא. ממצא זה מחזק עוד יותר את התחושה שלי בדבר קיומם של שני דריזים שונים. ואם לדריז הראשון, שיקע היידישאי, עוד נותר קיום כלשהו בעברית, הרי שדריז השני, אובסיי היהודי-הסובייטי, נעדר ממנה עד כה כליל. אם תהיה ולו ילדה אחת שתזמזם בעברית את

"הכרכרה הירוקה" ללחן של אלכסדר סוחנוב, או תצחק נוכח עלילותיו של עכבר תפרן באיסטנבול הגשומה, אני את שלי עשיתי.

גשם טורקי

עֶכְבֵּר עוֹת'מָאנִי,
תִּפְרֵן מְאֶשֶׁר,
מִטְבַּע סֶלְטָאנִי
מִצָּא בְּכֵכֶר.
עֶכְבֵּר אֶת הַכֶּסֶף
צָרֵר בְּתוֹךְ שׁוּל
וְרֵץ כָּל הַדֶּרֶךְ
לְאִיסְטַנְבּוּל.
חֵלֶם: בְּסֶלְטָאנִי
אֶקְנֶה קִצֵּת רְכוּשׁ:
טִבֵּק עוֹת'מָאנִי,
כִּפְתֵּן וְתִרְבוּשׁ,
אֶקְנֶה גַם שָׁפֶם,
שֶׁל טוֹרְקִי בְּעַל הוֹן
בְּשׁוּק הַיֵּשֶׁן
בְּכֵכֶר הַשְּׁעוֹן.
מִטֵּר עוֹת'מָאנִי
יּוֹרֵד בְּלִי הַפֶּסֶק.
עֶכְבֵּר עִם סֶלְטָאנִי
בְּשַׁעַר מִתְדַפֵּק.
שׁוֹמֵר מִשָּׁפֶם
בְּשַׁעַר עוֹמֵד,
לְפִתְחָהּ לֹא קֵם
לְעֶכְבֵּר הָרוֹעֵד.
"נַעֲלֵנוּ עֵתָה
אֶת אִיסְטַנְבּוּל כִּי,
הָעִיר הַשְּׁבֵתָה
מִפָּאֵת גֶּשֶׁם טוֹרְקִי!"